

יא. מאמר ד"ה הבאים ישרש יעקב גר'.

* * *

יב. נהוג בכל שבת ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ענין בהערות אאמור"ר, וכן ענין בשיעור היומי ברמב"ם.

וכאמור, אע"פ שישנה אפשרות להתעכב עוד הפעם על הפירוש רש"י שנתבאר בשנה שעברה, בתוספת ביאור וכו', מ"מ, מוטב להתעכב על פירוש רש"י שעדיין לא דובר אודותיו — לא רק "כחדשים", אלא "חדשים" ממש. ועד"ז בנוגע להערות אאמור"ר — יש להתעכב על ענין שעדיין לא דובר אודותיו (כפי הרשום בזכרון).

ועאכו"כ בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם — ששיעור היומי בשנה זו אינו אותו השיעור שהי' ביום זה בשנה שעברה, כנ"ל.

יג. בנוגע לפירוש רש"י — נתעכב על הפסוק "ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור גר'" (קאפיטל ד' פסוק כ'), כפי שהעירו על הקושיות בפירוש רש"י זה, וכבר נדפס בקובצים, אבל, כרגיל בכגון-דא, לא שמו לב לקושיא העיקרית, "קלאץ-קושיא" (עכ"פ — בקובצים שראיתי).

ומכיון שלא כולם מעיינים בקובצים, ולאידך, רוצים שהדברים הנאמרים יהיו מובנים לכל — נזכיר עתה את כל הקושיות שבפירוש רש"י זה, עד ל"קלאץ-קושיא", כדלקמן.

יד. רש"י מעתיק את התיבות "על החמור", ומפרש: "חמור המיוחד", שהרי נאמר "החמור", בה"א הידיעה. ומבאר מהו החמור המיוחד — "הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתידי מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר²⁵ עני ורוכב על חמור".

וצריך להבין:

א) מכיון שרש"י מפרש רק תיבת "החמור", מדוע מעתיק מהכתוב "על (החמור)", וממה-נפשך, או שיעתיק כל הענין, "וירכיבם על החמור", או שיעתיק תיבת "החמור" בלבד?

ב) כשרש"י כותב "הוא החמור שחבש אברהם" — יודעים כבר כל הענין, שהרי הפסוק²⁶ "ויחבש את חמורו" באברהם נאמר פעם אחת בלבד, ומדוע צריך רש"י להוסיף "לעקידת יצחק", שמוזה משמע, ש"עקידת יצחק" נוגע לתוכן הענין כאן?

ג) "החמור שחבש אברהם אבינו לעקידת יצחק" — הוא כבר "חמור

(25) זכר' ט, ט. (26) וירא כב, ג.

המיוחד", עוד לפני שידועים ש"הוא החמור שעתיד מלך המשיח להגלות עליו", וא"כ, מהו הכרחו של רש"י בפשוטו של מקרא (שהרי אינו מקדים "רבותינו דרשו" וכיו"ב) להוסיף גם ש"הוא החמור שעתיד מלך המשיח להגלות עליו"?

(ד) מדוע מדייק רש"י "מלך המשיח", ולא (כפי שמצינו בפרש"י לפנ"ז²⁷) "משיח" סתם?

(ה) מדוע כותב רש"י "עתיד מלך המשיח להגלות עליו", ולא "לרכב עליו" — כלשון הכתוב כאן ("וירכיבם על החמור"), ויתירה מזה — כלשון הכתוב שמביא רש"י בנוגע למלך המשיח, "רוכב על חמור"?

(ו) רש"י מביא רא' — "שנאמר עני ורוכב על חמור", ולכאורה, "עני" — מאן דכר שמי'?! ואדרבה: "מלך המשיח" ו"עני" — הרי זה סתירה מיני' ובי'!

(ז) בפסוק "רוכב על חמור" (במלך המשיח) נאמר "חמור" סתם, ולא "החמור", "חמור המיוחד". ותמוה ביותר: אם בזמנו של משה רבינו נקרא "החמור", "חמור המיוחד", מפני ש"עתיד מלך המשיח להגלות עליו" — בזמנו של מלך המשיח, כשמתגלה על החמור בפועל — בודאי ובודאי שצריך להקרא בשם "החמור", "חמור המיוחד", ומדוע נאמר "רוכב על חמור", חמור סתם?!

(ח) הקושיא הכי גדולה — "קלאץ-קושיא" — ששואל בן חמש למקרא: כדי שמשה יוכל לקחת את אשתו ובניו לארץ מצרים — אין צורך ב"חמור המיוחד", שהאריך ימים מזמנו של אברהם אבינו עד זמנו של משה רבינו, ארבע מאות שנה²⁸, ויתירה מזה — עד לביאת המשיח, למעלה מאלף שנים (בזמנו של רש"י, ומאז, עברו עוד כמה מאות שנים) — הרי זה נס הכי גדול, טוען הבן חמש למקרא, שחמור יאריך ימים מזמנו של אברהם עד לזמנו של מלך המשיח, בה בשעה שמשך זמן חייו של חמור (ע"ד הרגיל) אינו אלא כמה עשרות שנים בלבד (ואח"כ הולך לעולמו כו'²⁹), וא"כ, מהו הצורך בנס גדול כזה כדי שמשה יוכל לקחת את אשתו ובניו ע"ג החמור?!

והגע עצמך:

בפסוקים שלפנ"ז³⁰ למד הבן חמש למקרא אודות ציווי הקב"ה למשה "ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו... נלכה נא... ונזבחה לה' אלקינו", "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך גו' ושלחתי את

²⁷ וישלח לג, יד. ²⁸ פרש"י לך לך טו, יג. ²⁹ ראה תשובת אדמו"ר מהר"ש נ"ע לשאלת "א' מהמביני מדע" — מגדל עז (כפ"ח תש"מ) ע' קלב ואילך. ³⁰ פרשנו יג, יח.כ.

ידי והכיתי את מצרים בכל נפלאותי גו', ככל פרטי הדברים שילמד בפרשיות שלאח"ז, החל מהנס הראשון שנעשה לפני פרעה, "וישלך... את מטהו... ויהי לתנין"³¹.

כלומר, הבן חמש למקרא לומד ומבין את גודל ההפלאה דענין ה"נס", עד כדי כך, שתובעים מפרעה שיוציא את בני"מ מצרים, לשחרר שש מאות אלף עבדים שבונים עבורו פיתום ורעמסס, בגלל שהקב"ה יעשה נס!

וא"כ, כיצד יקבל הבן חמש למקרא דבר זה — שהחמור שעליו הרכיב משה רבינו את אשתו ובניו האריך ימים מזמנו של אברהם אבינו עד זמנו של מלך המשיח, נס הכי גדול!

אצל אברהם אבינו ומשה רבינו עצמו, תנאים ואמוראים וגדולי ישראל — תמה הבן חמש למקרא — מצינו כו"כ עניני נסים, ואעפ"כ, חיו משך זמן קבוע ומוגבל כו', ולעומת זאת "החמור", האריך ימים מזמנו של אברהם אבינו עד זמנו של מלך המשיח!

וכפי שיתבאר לקמן.

טו. בהמשך להמדובר בנוגע לפירוש רש"י — הרי כאן המקום להשלים את הביאור בפירוש רש"י שדובר בהתוועדות שלפנ"ז³², על הפסוק³³ "ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלקים בזה", "הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה":

דובר בהתוועדות שלכאורה אינו מובן דיוק לשון רש"י "שטר אירוסין", ולא "שטר נישואין". ושאלו על זה: מהי הכוונה ב"שטר נישואין", הרי, גם בקידושין בשטר ישנו רק שטר שנקרא שטר אירוסין או קידושין, ולא מצינו שטר נישואין (כי אם שטר כתובה), וא"כ, מהי השאלה למה לא כותב רש"י "שטר נישואין"?

ובכן, יש להקדים, לכל לראש, שמ"ש רש"י "שטר אירוסין" — אין כוונתו לקידושין בשטר דדין תורה, "כותב על הנייר... הרי את מקודשת לי"³⁴, כי:

נוסף לכך שהבן חמש למקרא לא ראה מעולם "שטר אירוסין", ורש"י אינו יכול להראות לו "שטר אירוסין", מכיון ש"כבר נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשוה כסף"³⁵ (ולא בשטר), הרי, המדובר כאן לפני מתן תורה, שאז לא הי' ענין של קידושין כלל, כמ"ש הרמב"ם בריש הל' אישות: "קודם מתן

31) וארא ז, י' 32) שיחת ש"פ ויחי ס"כ. 33) ויחי מת, ט. 34) רמב"ם הל' אישות פ"ג הל' ג. 35) שם הכ"א.

כן תהי' לנו — בפועל ממש, במהרה בימינו ממש.

* * *

כו. הביאור בפרש"י:

בפסוק "ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור וישב ארצה מצרים" — מתעוררת אצל הבן חמש למקרא שאלה פשוטה:

מכיון שמשה נצטווה לעזוב את מדין ולחזור למצרים — בודאי לקח עמו לא רק את אשתו ובניו, אלא גם את כל חפציו כו'. ומכיון שנאמר בכתוב "וירכיבם על החמור" . . ויקח משה את מטה האלקים בידו, הרי מובן, שמלבד "מטה האלקים" שלקח בידו העמים משה את הכל — אשתו ובניו, וכל חפציו — על החמור. ואינו מובן: כיצד יכול חמור אחד לישא הכל?!

בפשטני המקרא מתעכבים על ענין זה: הראב"ע כותב ש"הוצרכו הזקנים לתרגם על החמור, על נושא אדם, בעבור שהוא דרך גרעון שתרכב אשת הנביא על חמור א' היא ושני בני'. ויפת אמר שהוא שם המין, כמו ויהי לי שור וחמור, ולא דבר נכונה, כי אין זה מקום להזכיר שם המין, רק הוא כמשמעו . . ואין לתמוה אם רכב גרשם בנו אחרי', אולי קטן הי', והי' אליעזר בחיקה כי עוד לא נימול". והרמב"ם כותב "וטעם . . ואת בניו, כמו ובני פלוא אליאב, כי לא הי' לו רק גרשום כאשר הזכיר הכתוב, ואליעזר נתעברה ממנו בדרך או במצרים כו'".

אמנם, רש"י אינו מזכיר מאומה אודות השקו"ט אם החמור הי' יכול לישא אדם א', ב' בני אדם, או שנים ומחצה כו' (ובפרט אם נחשוב גם את המשא דהחפצים כו'). מכיון שענין זה מתורץ בדרך ממילא בפירושו ש"החמור" הוא "חמור המיוחד, הוא החמור שחבש אברהם אבינו . . והוא שעתיד מלך המשיח להתגלות עליו" — שכן, על "חמור המיוחד", שהאריך ימים מזמנו של אברהם אבינו עד לזמנו של מלך המשיח, אין לשאול קושיות!...

ועפ"ז מובן מדוע מעתיק רש"י מהפסוק "על החמור" — כדי לרמז שבפירושו ("חמור המיוחד כו'") מתורץ גם הענין ד"על החמור", "על החמור" כפשוטו, כלומר, לא באופן שחלק מן החפצים ניתלו ונסחבו לצדדי החמור, או שנסחבו לאחר החמור שהלך בראש השיירה, וכיו"ב, כי אם, "על החמור" כפשוטו, שהכל הי' מונח על גבי החמור ממש — כאמור, שאין זה פלא כלל לגבי "חמור המיוחד" שהאריך ימים מזמנו של אברהם אבינו עד לזמנו של מלך המשיח!

כו. אמנם, עדיין נשאלת השאלה העיקרית:

כדי שמשה יוכל לשאת את אשתו ובניו וכל חפציו, ישנה עצה הכי

פשוטה — ליתן לו כמה חמורים, שיוכל להעמיס עליהם את כל אשר לו, באופן מרווח, וללא צורך במעשה נסים ע"י "חמור המיוחד"?!

ולכן, כותב רש"י "הוא החמור שחבש אברהם (ומוסיף) לעקדת יצחק", ואינו מסתפק בכך, אלא מוסיף עוד ענין ב"חמור המיוחד", "והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו" — שבכך מבאר רש"י שכל המאורע ד"חמור המיוחד" אינו בשביל הצורך דנשיאת אשתו ובניו וכל אשר לו (שהרי לצורך זה יכול ליקח כמה חמורים), כי אם, שענין זה הוא ההמשך והסיום דכללות הסיפור ע"ד השקו"ט שבין משה להקב"ה עד שהסכים משה לקבל על עצמו את השליחות להיות גואלם של ישראל, כדלקמן.

כח. ביאור הדברים:

בדבריו של משה רבינו שסירב בתחילה לקבל את השליחות של הקב"ה, "לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים"⁹³ — כ' טענות כלליות: (א) "שלא הי' רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהי' גדול הימנו"⁹⁴ [כדמוכח מ"ש בסיום הענין]⁹⁵ "והנה גם הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו", "לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה"⁹⁶], וכל זה, מלבד כללות מדת הענוה (לא רק בגלל אהרן אחיו), "מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים"⁹⁷, "מה אני חשוב כו"⁹⁸. (ב) "שלח נא ביד תשלח"⁹⁹, "ביד אחר שתרחצ לשלוח, שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד"¹⁰⁰.

ולכן, גם לאחר שמשם הסכים בסופו של דבר לקבל את השליחות להוציא את בני ישראל ממצרים, והתכונן לשוב ארצה מצרים — הוסיף הקב"ה לרמוז מענה לטענותיו של משה, באמצעות "החמור" שהעמיד לרשותו כדי לשוב מצרימה:

בנוגע לטענה "שלא הי' רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהי' גדול הימנו", הרי, אע"פ שאמר לו הקב"ה "וראך ושמח בלבו", מ"מ, יכול משה לחשוש שאין זה בלב שלם כו', ולכן, הוסיף הקב"ה ורמז מענה ע"י "החמור" — "הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק", כלומר, שאפילו בנוגע לשפיכת דמים ממש ("עקידת יצחק") לא הסס אברהם למלא את ציווי הקב"ה, ועאכו"כ בנדו"ד, שמדובר אודות נטילת גדולה בלבד, דבר שיכול להביא לידי קפידה בלבד — בודאי ובודאי שאין מקום להסס למלא את ציווי הקב"ה. ובנוגע לטענה "שלח נא ביד תשלח", "שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות

(93) פרשתנו ג, י. (94) פרש"י ד, י. (95) שם, יד. (96) פרש"י עה"פ. (97) ג, יא. (98) פרש"י עה"פ. וראה גם רמב"ן ד, יג. (99) ד, יג. (100) פרש"י עה"פ.

גואלם לעתיד" — הוסיף ורמז מענה עי"ז ש"הוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו", כלומר, הגאולה העתידה (חסר קצת).

כט. עפ"ז מובן דיוק הלשון "שעתיד מלך המשיח להגלות עליו":

מכיון שענין זה הוא בקשר לטענת משה "שלח נא ביד תשלח", "גואלם לעתיד" — בהכרח להדגיש "שעתיד מלך המשיח להגלות עליו", כלומר, שמדובר אודות "גואלם לעתיד", מצב של גאולה בפועל.

ולכן כותב רש"י "מלך המשיח" — לא רק "משיח" סתם, כמו שאול שנקרא "משיח ה'"¹⁰¹, וכן דוד¹⁰², כי אם, "מלך המשיח", שהוא "גואלם לעתיד",

ובנוגע למלך המשיח גופא — לא רק שרוכב סתם על החמור (לפני שבא לגאול את ישראל), כי אם, שמתגלה ובא לגאול את ישראל, "שעתיד מלך המשיח להגלות עליו".

ל. וממשיך רש"י — "שנאמר עני ורוכב על חמור":

דובר כמ"פ שכאשר מתעוררת איזה שאלה בפסוק שמביא רש"י — סומך רש"י שיענינו בפסוק עצמו, ובפירושו על הפסוק כו'.

ובנדרו"ד, על הפסוק "עני ורוכב על חמור" — מפרש רש"י: "עני — ענוותן", "רוכב על חמור — מדת ענוה היא".

ועפ"ז מובן מדוע מעתיק רש"י גם תיבת "עני" ("עני ורוכב על חמור") — שגם בזה מרומז מענה למשה:

נזכר לעיל שסירובו של משה לקבל על עצמו את השליחות להנהיג ולגאול את ישראל הי' (לא רק מפני שאהרן גדול ממנו, אלא) גם מצד כללות מדת הענוה, "מי אנכי", "מה אני חשוב".

ולכן, מדגיש רש"י את הענין ד"עני ורוכב על חמור" — שלמרות היותו "עני", "ענוותן", ומודגש גם בהנהגתו ש"רוכב על חמור", "מדת ענוה", מ"מ, מצד ציווי הקב"ה, נעשה "מלך המשיח" (כלשון הכתוב "מלכך יבוא לך"), ומתגלה לגאול את ישראל.

לא. עפ"ז מובן גם מדוע נאמר "עני ורוכב על חמור", ולא "החמור":

הפסוק "עני ורוכב על חמור" — מתאר את מהותו כו' של מלך המשיח (לא רק בבואו לגאול את ישראל, "הנה מלכך יבוא לך וגו'", אלא) גם במשך כל הזמן שלפניו, היינו, שהוא "ענוותן" — "עני", והנהגתו ב"מדת ענוה" — "רוכב על חמור", שלכן, גם בבואו לגאול את ישראל יהי' "רוכב על חמור".

(101) ש"א כד, ז, שם, יא, ועוד. (102) ש"ב יט, כב, ועוד.

ולכן, בפסוק זה לא שייך לומר "עני ורוכב על החמור", "חמור המיוחד" — שהרי, אין הכרח כלל שבמשך כל הזמן רוכב מלך המשיח אך ורק על חמור אחד, "חמור המיוחד",

ואדרבה, בפסוק זה עצמו נאמר "על חמור ועל עיר בן אתונות", היינו, שלפעמים רוכב לא על "חמור", אלא על "עיר",

משא"כ כשמדובר אודות "החמור", "חמור המיוחד" — הרי זה "החמור שחבש אברהם . . והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו".

לב. עפ"ז יש לבאר דיוק נוסף — בענין שרש"י אינו מביא בפירושו: המקור דפירוש רש"י הוא — בפרקי דר"א¹⁰³: "השכים אברהם בבוקר . . וחבש את החמור, הוא החמור בן האתון שנבראת בין השמשות . . הוא החמור שרכב עליו משה בבואו למצרים . . הוא החמור שעתיד בן דוד לרכוב עליו כו'".

ולכאורה, מכיון שרש"י מביא כל הענין — מדוע השמיט ש"הוא החמור בן האתון שנבראת בין השמשות", דבר המדגיש יותר את עובדת היותו "חמור המיוחד"?

והביאור בזה — בפשטות — שרש"י מביא רק את הענינים המוכרחים מצד פשוטו של מקרא, ובנדו"ד, בקשר ובשייכות לטענותיו של משה ע"ד סירובו לקבל את השליחות, שבענין זה נוגע לדעת ש"הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר עני ורוכב על חמור", כנ"ל בארוכה, ואילו הענין ד"בן האתון שנבראת בין השמשות" — הובא אמנם במדרשי חז"ל, אבל, אין זה שייך לפשוטו של מקרא.

לג. בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם — נתעכב על ענין א' בשיעור היומי, וענין א' בשיעור דיום ההילולא — בקיצור עכ"פ:

בהתחלת שיעור היומי¹⁰⁴ — כותב הרמב"ם: "אין חותכין דין . . על פי עד אחד, לא דיני ממונות ולא דיני נפשות, שנאמר¹⁰⁵ לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת, ומפי השמועה למדנו שקם הוא לשבועה".

וממשיך¹⁰⁶, "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשתה מי מרים (שנאמר¹⁰⁷ ועד אין בה, והרי כאן עד¹⁰⁸), ובעגלה ערופה שלא תערף" (שנאמר¹⁰⁹ "לא נודע מי הכהו", הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו ראה ההורג עד אחד¹¹⁰).

(103) פרק לא. (104) ה"ל עדות רפה. (105) שופטים יט, טו. (106) הלכה ב. (107) נשא ח. יג. (108) ה"ל סוטה פ"א ה"ד. (109) שופטים כא, א. (110) ה"ל רוצח פ"ט ה"א"ב.

שהוא נמנע הנמנעות¹⁸ ונושא הפכים, ואז ממשיכים גם סתים דאורייתא שיהי' בגילוי, וענין זה מעורר ומגלה את הסתים שבנשמה כפי שקשורה עם סתים דקוב"ה¹⁹.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "צמאה לך נפשי" (החדש) — משמחת-תורה השתא. ואח"כ צוה לנגן "אבינו מלכנו".]

* * *

ד. השאלה "איכה" — צריכה לעורר את התשובה, ובאופן שהתשובה תבוא עד לפועל ממש, היינו, שתהי' העבודה עם הגוף, כפירוש הבעש"ט²⁰ ב"עזוב תעזוב עמו"²¹.

וענין זה — ככל עניני התומ"צ — שלימותו בגלוי ובפועל (אינה בזמן הגלות, לאחר החורבן, אלא) תהי' לימות המשיח, כמ"ש בנוסח תפלת מוסף דיו"ט: "ושם נעשה לפניך .. כמצות רצונך", כי, כל זמן שעדיין לא נתקיים היעוד²² "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ישנם ענינים המבלבלים שלא תוכל להיות השלימות ד"כמצות רצונך"²³.

אמנם, כיצד זוכים שתומשך בגלוי היכולת והפועל ד"כמצות רצונך"? — הרי זה תלוי בכך שבזמן הגלות, קודם קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", עושה האדם כל מה שביכולתו ומה שתלוי בו, ואז, "קוב"ה שריא באתר שלים"²⁴, שהו"ע האתערותא דלעילא להמשיך במעשה האדם את השלימות ד"כמצות רצונך".

וכללות הענין בזה — שמשית פועל ב"חמור שונאך" להיות "עני ורוכב על חמור"²⁵.

ה. עפ"ז יובן גם מ"ש בפרשת השבוע דאזלינן מיני', פרשת

החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. ובכ"מ.
(19) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. ובכ"מ.

(20) ראה כתר שם טוב בהוספות סכ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כח שבט).

(21) משפטים כג, ה.

(22) זכרי' יג, ב.

(23) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תכ ואילך). ועוד.

(24) ראה זח"ג צ, ב.

(25) זכרי' ט, ט.

שמגעת למקום נעלה ביותר שאפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם (ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד).

וענין זה — אומר רבינו הזקן — ישנו גם בחייו של כל יהודי עד סוף כל הדורות, שבאה אליו ה"בת-קול" — ע"י נפשו האלקית, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" (תניא רפ"ב) — ששואלת את הגוף ונפש הבהמית: "איכה", ועי"ז מעוררת ומעודדת ומחזקת אותו לידע תכלית בריאתו ומה שצריך לפעול (מהנחה בלתי מוגה).

(18) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. ס'

וישלח: "וישלח יעקב מלאכים גו' אל עשו", וצוה להם להודיעו "ויהי לי שור וחמור גו'"²⁶, ואיתא במדרש²⁷: "חמור זה מלך המשיח, שנאמר עני ורוכב על חמור".

והענין בזה:

רבינו הזקן, בעל השמחה, מבאר בתורה אור²⁸, שיעקב שלח להודיע לעשו, שלאחרי עבודתו עשרים שנה בבית לבן, השלים את עבודתו בשלימות, ומצדו יכול להיות כבר "ויבוא יעקב שלם"²⁹, יחד עם כללות העולם, באופן שיתוקן חטא עץ הדעת להיות כמו שהי' קודם החטא, ובהוספה על זה.

וזהו שאמר יעקב "ויהי לי .. חמור" — שמצדו ישנו כבר הענין ד"עני ורוכב על חמור"; אצלו יש כבר משיח!

אלא שלאח"ז הנה "וישובו המלאכים אל יעקב לאמר וגו'"³⁰, כפי שממשיך רבינו הזקן לבאר, שהן אמת שיעקב מצדו השלים את כל עניניו, אבל עשו, עדיין "הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו"³⁰ לעשות מלחמה, היינו, שעבודתו של יעקב לא פעלה עדיין שבירת ("עס האט נאך ניט דורכגעבראכן") חומר (חומרות וגסות) העולם, שמשיח יוכל כבר לבוא למטה מעשרה טפחים.

ו. ואינו מובן³¹: למה רמז יעקב את הגאולה העתידה בהענין ד"חמור" דוקא?

הרי איתא בגמרא³²: "כתיב³³ וארו עם ענני שמיא גו', וכתוב עני ורוכב על חמור"³⁴ — זכו, עם ענני שמיא, לא זכו, עני ורוכב על חמור". ועפ"ז קשה יותר: ענין זה שיעקב הי' מוכן לגאולה העתידה, הי' מצד שלימות עבודתו — "זכו", וא"כ, למה רמז את משיח (לא בענין של "ענן", אלא) בענין ד"רוכב על חמור" דוקא?

פרטים מהנחה בלתי מוגה (ע"פ סרט-הקלטה).

(32) סנהדרין צח, א.

(33) דניאל ז, יג.

(34) שהרי זה שני הפכים — כפירוש רש"י

(סנהדרין שם) ש"עם ענני שמיא כבר איניש

אתי", היינו, "במהירות", וא"כ, אין זה יכול

להיות באופן ד"עני ורוכב על חמור", "כעני

הבא על חמורו בעצלות" (מהנחה בלתי מוגה).

(26) לב, ד"ו.

(27) ב"ר פע"ה, ו.

(28) ר"פ וישלח.

(29) שם לג, יח.

(30) שם לב, ז.

(31) מכאן עד סוף סי"ב (מלבד סי"א) —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש),

ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 70 ואילך. במהדורא

זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, ועוד כמה

ז. בפרקי דרבי אליעזר³⁵ איתא שהחמור שנאמר במשיח "עני ורוכב על חמור", הוא החמור שנאמר במשה רבינו, "וירכיבם על החמור"³⁶, והוא החמור שנאמר באברהם אבינו, "ויחבוש את חמורו"³⁷.

והיינו³⁸, שאברהם, משה ומשיח מהווים המשך של אותו ענין:

אברהם — התחיל "שני אלפים תורה"³⁹,

משה רבינו — קיבל את התורה מסיני ומסרה לכל ישראל⁴⁰,

[ואף שהפסוק "וירכיבם על החמור" נאמר לפני מתן-תורה, מ"מ, נאמר זה בענין יציאת מצרים שהוא הכנה למתן-תורה, כמ"ש⁴¹ "בהוציא את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"], והתכלית דמתן-תורה תתגלה ע"י מלך המשיח.

ח. ואעפ"כ ישנו חילוק בין השימוש של אברהם בהחמור, והשימוש של משה, ועד להשימוש דמשיח:

באברהם נאמר רק שהשתמש בהחמור עבור העצים והמאכלת⁴²; הוא בעצמו עם הנערים הלכו רגלי, ורק את העצים והמאכלת — ענינים המסייעים להאדם — הניח על החמור.

במשה רבינו נאמר "ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור" — אשתו ובניו קרובים הרבה יותר לאדם מאשר עצים ומאכלת, שהרי אשתו היא "עזר⁴³ כנגדו"⁴⁴, "כגופו דמיא"⁴⁵, ו"ברא כרעא דאבוא"⁴⁶, והרי ירך הוא חלק התחתון שבאדם עצמו.

ובמשיח נאמר "עני ורוכב על חמור", היינו, שמשח עצמו יהי רוכב על חמור.

על יצחק בנו ויקח בידו .. את המאכלת" (וירא כב, הו'), כיון שעד עתה היו העצים והמאכלת מונחים ע"ג החמור (מהנחה בלתי מוגה).

(43) בראשית ב, יח.

(44) כדאיתא בגמרא (יבמות סג, א) "אדם מביא חטיטין חטיטין כוסס (בתמי)", אלא הוא זקוק ל"עזר כנגדו", האשה, שהיא עושה מהחטים מאכל אדם (מהנחה בלתי מוגה).

(45) ברכות כד, א. וש"נ.

(46) ראה עירובין ע, ריש ע"ב. יבמות ג, א (בתור"ה מקמי). כתובות צב, א (בפרש"י ד"ה כבעל). יונת אלם רפ"ב. הנסמן בסה"ש תרפ"ח ע' 16 הערה 39.

(35) פל"א.

(36) שמות ד, כ.

(37) וירא כב, ג.

(38) בהבא לקמן — ראה גם לקו"ש חל"א ע' 19 ואילך (גם משיחה זו).

(39) ע"ז ט, א. וראה לקו"ת להאריז"ל ר"פ לך. ד"ה וה' ברך את אברהם — להצ"צ — נדפס בחידושי על מס' ב"ב (אוה"ת חיי שרה קכו, א).

(40) אבות רפ"א.

(41) שמות ג, יב.

(42) שלכן, כאשר אברהם אמר לשני נערי "שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה גו'", אזי "ויקח אברהם את עצי העולה וישם

ט. הענין דשימוש ורכיבה על החמור הוא — שע"ז יכול האדם ועניניו לבוא למקום כזה, שמצד גבהו או ריחוקו, אי אפשר להגיע אליו ללא החמור.

וכן הוא גם בענין רכיבה על החמור ברוחניות,

— ש"חמור" מורה על "חומר", כהפירוש הידוע של הבעש"ט²⁰ על הפסוק²¹ "כי תראה חמור גו'" —

היינו, שע"י בירור וזיכון החומריות והגשמיות, יכולים להגיע ולהתעלות למדריגה כזו שהנשמה מצד עצמה אינה יכולה להגיע לשם, כמ"ש⁴⁷ "ורב תבואות בכח שור"⁴⁸.

י. בזמנו של אברהם אבינו — התחלת שני אלפים תורה, דהיינו, בהתחלת העבודה — לא הי' יכול עדיין החומר והגשם להעלות את האדם עצמו, כיון שהגשם עצמו לא נעשה עדיין קדושה, כמבואר בריבוי מקומות⁴⁹ שהיתה עדיין הגזירה ד"בני רומי לא ירדו כו"⁵⁰; הפעולה היתה יכולה להיות רק בהדברים המסייעים — עצים ומאכלת — שע"י העבודה דבירור הגשם, יהיו הם באותו זמן מסייעים לקדושה.

אצל משה רבינו, נעשה ע"י החמור עלי' בענינים התחתונים של האדם עצמו — כיון שלאחרי גלות מצרים ומתן-תורה נעשה זיכון גם בחומר העולם, עד שהגשם עצמו נעשה קדושה ע"י המצוה.

— וכידוע החילוק בין קודם מתן-תורה ולאחר מתן-תורה: קודם מתן-תורה לא הי' הגשם כלי שמתאחד עם רוחניות, והעבודה התבטאה רק בכך שהעולם לא ינגד, ואפילו יסייע להמשכות שע"י העבודה, אבל שהגשם עצמו, בפנימיותו, יהי' קדושה — הרי זה נעשה ע"י מתן-תורה. וכמו בהמקלות ורהטים דיעקב — הנה הגם שע"י העבודה דמקלות ורהטים נמשך אור כמו ע"י מצות תפילין⁵¹, מ"מ, לא הי' זה בפנימיות ובקליטה, והראי', שלאחרי העבודה לא נשאר אור בהמקלות, כיון שגם לפני' לא הי' זה בדרך קליטה והתאחדות.

הבהמה אין בכחו להגיע לשם (מהנחה בלתי מוגה).

(49) ראה תו"מ חט"ו ע' 231. וש"נ.

(50) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(51) ראה זח"א קסא, ב ואילך. סד"ה ויצא את המקלות — להצ"צ — באוה"ת (ויצא רכג, ב).

(47) משלי יד, ד. וראה לקו"ת האזינו עה,

ב.

(48) והיינו, שמבלי הבט על כך שבהמה היא למטה ממין האדם, מ"מ, כיון ששרשה היא מבחי' ש"לפני מלך לבני ישראל" (שלכן יש לבהמה כח — כפשוטו — יותר מאשר לאדם), הנה כאשר הבהמה מונהגת ע"י האדם, יכול האדם להגיע למקום כזה שלולי

אבל לאחר מכן-תורה, הנה כאשר מקיימים מצוה בהגשם, נעשה הגשם עצמו קדושה, כלומר, גשמיית העולם נעשית כלי לאלקות.

אבל אעפ"כ, גם אז היתה העלי' רק בחלקים התחתונים של האדם — אשתו (כגופו) ובניו (ברא כרעא דאבוה), ועד להכחות הגלויים של הנשמה שירדו למטה ונתלבשו בגוף. —

ואילו בביאת המשיח יהי' נפעל ענין עמוק יותר — "עני ורוכב על חמור": אז תתגלה מעלת הגוף על הנשמה — "אשת חיל עטרת בעלה"⁵², ואפילו בבחינות חי' יחידה שבנפש תהי' עלי' ע"י בירור החומר. בביאת המשיח יתגלה השרש האמיתי דיש הנברא, שהאמיתית דיש הנברא הוא יש האמיתי⁵³, ולכן, ע"י בירור החומר, בירור יש הנברא — תהי' עלי' גם בעצם הנשמה.

יא. ולתוספת ביאור⁵⁴:

האדם — צריך כמה עוזרים ומסייעים, החל מאשתו ובניו, ששייכים להאדם עצמו, ועד לעוזרים ומסייעים שהם מחוץ הימנו, והיינו כללות עניני העולם שעל ידם צריך יהודי למלא את רצונו של הקב"ה, שע"ז ממלא את תפקידו — "אני נבראתי לשמש את קוניי"⁵⁵.

והנה, כללות סדר העבודה הוא מן הקל אל הכבד, ולכן, כאשר יהודי נגש לעסוק בעניני העולם שהם ענינים גשמיים, ולמטה יותר, ענינים חומריים — אי אפשר לדרוש ממנו מיד את הדילוג מן הקצה אל הקצה, שעניני העולם יהיו מזוככים בתכלית השלימות, עד שיהיו למעלה יותר מהאדם המברר;

מה שיכולים לדרוש ממנו הוא — שיתחיל לעשות מעניני העולם "הכשר מצוה", והיינו, לכל לראש לפעול שלא יהיו מנגדים לאלקות, שענין זה הוא ע"ד מארז"ל⁵⁶ "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה", ויתירה מזה, שמתחיל לעשות מהם "הכשר מצוה".

וזהי' התחלת העבודה שהיתה בזמן האבות, החל מ"אחד הי' אברהם"⁵⁷ — "ויחבוש את חמורו", היינו, שה"חומר" לא יהי' כמו שהוא מצד עצמו, "עיר פרא אדם יולד"⁵⁸, שמונע ומעלים ומסתיר על עניני אלקות (ואפילו על ענינים רוחניים, שהם היפך החומר), אלא, לכל-

(55) משנה וברייתא קידושין בסופה.

(56) שם לט, סע"ב.

(57) יחזקאל לג, כד.

(58) איוב יא, יב.

(52) משלי יב, ד.

(53) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי

בשלח מג, ג. ובכ"מ.

(54) סעיף זה — מהנחה בלתי מוגה.

הפחות לפי שעה הרי הוא עוזר לעשות ענין של "הכשר מצוה" — נשיאת העצים, האש והמאכלת.

וכל זה הי' קודם מתן-תורה, שאז היו יכולים לפעול רק שהגשם לא ינגד לאלקות, ובדרך מעבר יוכל להתמלא על ידו רצון הקב"ה; אבל לפעול שע"י החומר יתוסף עליו בקדושה אצל אברהם ויצחק עצמם — לא היו יכולים לפעול קודם מתן-תורה. והיינו, שהפעולה קודם מתן-תורה היתה רק בענינים שלא נעשו חלק מהאדם, אלא הם נשארים דבר נפרד ממנו, ובהם גופא הפעולה היא רק שאינם מנגדים, ואדרבה, על ידם נעשה סיוע, הכשר מצוה.

ולאחרי מתן-תורה התחילה העבודה לעשות מהחומר ענין של קדושה לתמידות, שע"י ממלאים את רצונו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים;

אבל לפעול שה"חומר" יהי' למעלה יותר מהאדם המכיר אותו, ועל ידו יתעלה האדם (שזהו"ע הרכיבה על החומר) — הנה בהתחלת העבודה הרי זה באופן ד"ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החומר", היינו, שהרכיבה על החומר היא רק אצל אשתו ובניו, ואילו האדם עצמו, שעיקרו הנשמה, הוא עדיין למעלה מה"חומר",

וטעם הדבר — כי, כל זמן שלא נתקיים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", אזי יש בכל עניני העולם אחיזה ללעו"ז, ולכן אי אפשר לפעול שה"חומר" יהי' למעלה מהאדם הרוכב עליו בגלוי, כיון שבעניני העולם מעורב עדיין רע, ואילו נפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"⁵⁹ — כולה טוב,

ורק בימות המשיח ("עני ורוכב על חומר"), כאשר יקויים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", היינו, שבגשם לא יהי' רע, כיון ש"בלע המות גו"⁶⁰ — אזי יהיו בהגשם ב' המעלות: (א) כולו טוב, (ב) טוב שלמעלה ממקור ושורש נפש האלקית, מבחי' "לפני מלך מלך לבני ישראל"⁶¹, ולכן יהי' אז הענין ד"רוכב על החומר", שה"חומר" מעלה גם את בחי' היחידה שבנפש — ענינו של משיח⁶² — למקום כזה שאינה יכולה להגיע אליו מצד עצמה.

יב. זהו גם הרמז במאמר רז"ל "זכו — עם ענני שמיא, לא זכו — עני ורוכב על חומר":

(61) ראה לעיל הערה 48.

(59) ראה לעיל הערה 17.

(62) ראה רמ"ז לזח"ב מ, ב ולזח"ג רס, ב.

(60) ישעי' כה, ח.

"זכו" — ע"י עבודה בדברים זכים ורוחניים, אזי יהי "עם ענני שמיא", גילוי בדרך אור ישר, מלמעלה למטה; "לא זכו" — אם העבודה היא בענינים שאינם מזוככים עדיין, היינו, ענינים גשמיים וחומריים, ויבררו ויזככו אותם, אזי יהי' הגילוי ד"עני ורוכב על חמור", שע"י ה"חמור" יגיעו למקום כזה שהנשמה מצד עצמה אינה יכולה להגיע אליו.

וזהו שאמר יעקב "ויהי לי שור וחמור" — שמצד עבודתו עם לבן דוקא, לברר את הדברים הגשמיים והחומריים, מוכן הוא להגילוי היותר נעלה ד"עני ורוכב על חמור".

יג. ובפרטיות יותר:

תוכן תירוץ הגמרא על הסתירה שבין שני הפסוקים ("ארו עם ענני שמיא", ו"עני ורוכב על חמור") הוא — שבימות המשיח יהיו שני ענינים: (א) הפעולה בנפש האלקית, "לאשתאבא בגופא דמלכא"⁶³ בתכלית, שזהו"ע ד"ארו עם ענני שמיא", (ב) הפעולה בהגוף — שמצד עצמו הוא במעמד ומצב ד"לא זכו" — שיתעלה למעלה יותר אפילו מבחי' יחידה שבנפש, שזהו"ע "רוכב על חמור".

וב' פסוקים אלו קשורים גם עם ב' אופני העבודה — עבודת הצדיקים ועבודת בעלי־תשובה:

עבודת הצדיקים — כלשון רש"י⁶⁴ "חסיד מעיקרו", שלא חטא מימיו, והוא מלכתחילה מזוכך ("זכו") — שהנהגתם היא באופן ד"ארו עם ענני שמיא", שהולכים ומתעלים בעילוי אחר עילוי, אבל עדיין אין זה תכלית העלי';

ועבודת בעלי־תשובה — שמצד עצמם הם במעמד ומצב ד"לא זכו", אלא שע"י עבודת התומצ' נעשים הם למעלה מצדיקים גמורים, כיון שאצלם ישנו הענין ד"רוכב על חמור".

וזהו גם כללות החילוק שבין יעקב לעשו:

יעקב, שהי' "איש תם יושב אהלים"⁶⁵, הוא "צדיק מעיקרו", ועבודתו היתה באופן ד"ארו עם ענני שמיא".

וכאשר שלח מלאכים לעשו, הוצרך לומר לו היכן אוהו הוא בעבודה מצד עשו, שמצד עצמו הוא במעמד ומצב ד"לא זכו". ולכן שלח

(65) תולדות כה, כז.

(63) זח"א ריז, ב.

(64) סוכה נג, רע"א.

להודיעו "ויהי לי גו' חמור", שמצד עצמו מוכן הוא גם להענין ד"רוכב על חמור", שה"חמור" יפעל עילוי אפילו ביחידה שבנפשו.

וזהו גם עיקר העילוי דימות המשיח — "לא תבא צדיקיא בתיובתא"⁶⁶, שאפילו אצל צדיקים יתוסף גם העילוי של בעלי-תשובה.

יד. וע"פ המבואר בתניא⁶⁷ שכל הגילויים דימות המשיח תלויים בעבודתו במשך ימי הגלות — הרי זה נוגע גם לכאו"א בעבודתו:

בעבודת האדם יש עבודה באופן של "זכו", שכללותה הוא לימוד התורה ועבודת התפלה, שאז אין לו עסק עם העולם; ולאח"ז באה העבודה של התעסקות בעניני העולם, שכללותה הוא מעשה המצוות שנתלבשו בדברים גשמיים, ועאכו"כ ה"כלל גדול" בעבודה: "בכל דרכיך דעהו"⁶⁸, באכילתו ובשתיתו ובכל עניניו הגשמיים, ועד גם בכל עניניו החומריים. והדרישה היא, שגם אלו שנמצאים כל ימיהם בד' אמות של הלכה וד' אמות של תפלה, ואפילו בשעת העבודה דלימוד התורה והתפלה — יהי' אצלם הרצוא והצמאון וכלות הנפש כמו אצל מי שבא מהשבי' ועומק תחת, כמ"ש⁶⁹ "כן בקודש חזיתך", כמו הצמאון שהי' "בארץ צי' ועייף"⁷⁰ (כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא⁷¹ המשל מגודל הצמאון של מי שנמצא בארץ צי' ועייף) — שזוהי מעלת ה"תיובתא" בעבודת "צדיקיא" באופן ד"זכו".

ועי"ז שפועלים עתה הענין ד"רוכב על חמור", אזי במהרה בימינו יתגלה הדבר בגלוי ע"י משיח צדקנו, שלא זו בלבד שהענינים החומריים — "חמור" — לא יבלבלו ולא יעלימו ויסתירו, ולא זו בלבד שיהיו הכשר ומסייע בלבד, אלא יגלו את אמיתת ענינם — להעלות ולהביא את האדם למחוז חפצו, עד שבחי' ה"יחידה" תתקשר עם "יחידו של עולם", והיו לאחדים,

וענין זה יהי' במהרה בימינו, כאשר יקויים היעוד⁷² ש"יהי' הוי' אחד ושמו אחד"⁷³.

* * *

(66) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי	(70) שם, ב.
שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ובכ"מ.	(71) פ"ז.
(67) רפל"ז.	(72) זכרי' יד, ט. וראה פסחים נ, א. וש"נ.
(68) משלי ג, ו. וראה ברכות סג, א. כתר	(73) ה"מרא-דאתרא" דכפ"ח ביקש ברכה
שם טוב סרפ"ב (לו, סע"ד).	עבור הצלחת כפר-חב"ד, ואמר כ"ק אדמו"ר
(69) תהלים סג, ג. וראה כתר שם טוב	שליט"א: אודות כפר-חב"ד ידובר לאחר
בהוספות סס"ד. וש"נ.	המאמר חסידות (וראה לקמן סל"ה ואילך).